

Ուղեցույց

**Ֆինանսական հաստատությունների կողմից փողերի լվացման և
ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի ոլորտում ռիսկերի
վրա հիմնված մոտեցման կիրառման վերաբերյալ**

Բովանդակություն

Ներածություն	3
Բաժին 1. Ֆինանսական հաստատությունների կողմից փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի ոլորտում առկա ռիսկերի չափանիշները	4
Գլուխ 1. Երկրի կամ աշխարհագրական ռիսկ	4
Գլուխ 2. Հաճախորդի ռիսկ	4
Գլուխ 3. Ապրանքի/ ծառայության ռիսկ	5
Գլուխ 4. Ռիսկերի ենթադրվող մակարդակի որոշման վրա ազդող գործոնները	5
Բաժին 2 Հաճախորդների պատշաճ ուսումնասիրություն, ռիսկերի վերլուծություն և վերահսկողություն	6
Գլուխ 1. Հաճախորդների պատշաճ ուսումնասիրություն	6
Գլուխ 2. Ռիսկերի մակարդակի վերլուծությունը և վերահսկողությունը	7

Ներածություն

Սույն ուղեցույցը ներկայացվում է «Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենքի (այսուհետ՝ Օրենք) 11 հոդվածի 2-րդ մասի հիման վրա և տարածվում է Օրենքի 3-րդ հոդվածով նախատեսված հաշվետվություն տրամադրող անձ հանդիսացող ֆինանսական հաստատությունների վրա: Ուղեցույցը մանրամասնում է ռիսկերի տեսակները, դրանց բնորոշումը, ինչպես նաև այդ բնորոշման վրա ազդող գործոնները և ռիսկերի մակարդակի վերլուծության ու վերահսկողության սկզբունքները:

Ռիսկերի կառավարման դասակարգված մոտեցումն ապահովում է պոտենցիալ ռիսկերի կառավարման պատշաճ ռազմավարության կիրառումը՝ ֆինանսական հաստատություններին հնարավորություն ընձեռելով հաճախորդների նկատմամբ իրականացնել տարբերակված և յուրաքանչյուր հաճախորդի ռիսկի բնութագրին համարժեք հսկողություն, միաժամանակ՝ արդյունավետ կերպով օգտագործելով հաստատության մարդկային և տեխնիկական ռեսուրսները: Այս տեսանկյունից կարևորվում է հաճախորդների խմբավորումն ըստ ռիսկայնության՝ համապատասխանաբար բարձր, միջին և ցածր մակարդակների, որոնցից յուրաքանչյուրի հանդեպ տարբերակված մոտեցում կիրառելով՝ կարելի է հնարավորինս արդյունավետ կառավարել ֆինանսական հաստատություններում ՓԼ/ԱՖ գծով հնարավոր ռիսկերը:

Սույն ուղեցույցում օգտագործվող հասկացություններն օգտագործվում են Օրենքով սահմանված ձևակերպումներին համապատասխան կերպով:

Բաժին 1. Ֆինանսական հաստատությունների կողմից փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի ոլորտում առկա ռիսկերի տեսակները

Գլուխ 1. Երկրի կամ աշխարհագրական ռիսկ

1. Երկիրը կամ աշխարհագրական տարածքը բարձր ռիսկային համարելու ազդակ կարող է հանդիսանալ հետևյալ գործոնների առկայությունը՝

- 1) գործարքի մեջ ներգրավված է երկիր, որի նկատմամբ կիրառվում են ՄԱԿ-ի կողմից սահմանված արգելքներ, պատժամիջոցներ կամ մմանատիպ այլ միջոցառումներ,
- 2) գործարքի մեջ ներգրավված է երկիր, որտեղ, հավաստի աղբյուրների կողմից (օրինակ՝ ՖԱԹ-Ֆ-ի, ԱՄՀ-ի, Համաշխարհային Բանկի և Էզմոնտ խմբի) հրապարակված տվյալների համաձայն, ոչ պատշաճ մակարդակով են կազմակերպված կամ կիրառված ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենքները, ստանդարտները և կարգավորումը,
- 3) գործարքի մեջ ներգրավված է երկիր, որտեղ, հավաստի աղբյուրների կողմից (օրինակ՝ Transparency International, GRECO, Doing business, BEEPS և այլն) հրապարակված տվյալների համաձայն, կոռուպցիան և հանցավոր գործունեությունը հասնում են մեծ ծավալների,
- 4) գործարքի մեջ ներգրավված է երկիր, որը, հավաստի աղբյուրների կողմից (օրինակ՝ տարբեր երկրների անվտանգության ծառայություններ, ՉԼՄ-երում հրապարակումներ) հրապարակված տեղեկությունների համաձայն, օժանդակում է ահաբեկչության ֆինանսավորմանը, կամ որտեղ առավել հաճախ են արձանագրվում ահաբեկչության դեպքերը:

2. Բացի վերը նշված ազդակներից՝ յուրաքանչյուր ֆինանսական հաստատություն կարող է, ելնելով իր փորձից և գործառնական առանձնահատկություններից, որպես բարձր ռիսկային դասակարգել այնպիսի երկիր կամ աշխարհագրական տարածք, որը ներառված չէ վերը թվարկված չափորոշիչների շարքում:

Գլուխ 2. Հաճախորդի ռիսկ

3. Հաճախորդների խմբերը, որոնց գործունեությունը կարող է հանդիսանալ բարձր ռիսկային, հետևյալն են՝

- 1) քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձինք (քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձանց վերաբերյալ տեղեկատվություն կարելի է ստանալ տարբեր հանրամատչելի աղբյուրներից, ինչպիսիք են՝ ԱՄՆ Կենտրոնական հետախուզական վարչության պաշտոնական կայքէջը, տարբեր երկրների համապատասխան պետական մարմինների կայքէջերը, և այլն: Բացի նշվածներից՝ գոյություն ունեն մասնատարբեր վճարովի տեղեկատվական բազաներ (օրինակ՝ World-check, Factiva), որոնք քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձանց վերաբերյալ տրամադրում են հնարավոր համակողմանի տեղեկատվություն),
- 2) հաճախորդներ, որոնց հաշիվներով իրականացվում են միջոցների հաճախակի և անբացատրելի շարժեր դեպի տարբեր ֆինանսական հաստատություններ,
- 3) հաճախորդներ, որոնց կողմից իրականացվող գործարքների և/կամ գործարար հարաբերությունների կառուցվածքը կամ բնույթը դժվարեցնում է իրական շահառուի բացահայտումը,
- 4) կանխիկի վրա հիմնված գործունեություն իրականացնող հաճախորդներ, ներառյալ՝ դրամական ծառայություններ մատուցող հաճախորդները (օրինակ՝ դրամական փոխանցումներ իրականացնող կազմակերպություններ, փոխանակման կետեր), խաղատներ, շահումով խաղ կազմակերպող անձինք, կամ հաճախորդներ, որոնց

- գործունեությունը սովորաբար հիմնված չէ կանխիկի վրա, սակայն վերջիններս որոշակի գործարքների համար օգտագործում են կանխիկի զգալի ծավալներ,
- 5) շահույթ ստանալու նպատակ չհետապնդող կազմակերպություններ,
 - 6) հաշվապահներ, իրավաբաններ կամ այլ նմանատիպ գործունեություն իրականացնող մասնագիտացված անձինք, որոնք սպասարկվում են ֆինանսական հաստատություններում և գործում են իրենց հաճախորդների անունից,
 - 7) միջնորդներ (ֆինանսական և ոչ ֆինանսական), որոնց գործունեությունը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենսդրությամբ չի կարգավորվում,
 - 8) ոչ ռեզիդենտ հաճախորդներ,
 - 9) ըստ ներկայացնողի արժեթղթերից, այդ թվում՝ ըստ ներկայացնողի չեկային գրքույկներից օգտվող հաճախորդներ:

Գլուխ 3. Ապրանքի/ ծառայության ռիսկ

4. Ֆինանսական հաստատությունների կողմից մատուցվող որոշ ծառայություններ կարող են հանդիսանալ փողերի լվացման տեսանկյունից բարձր ռիսկային: Դրանց թվին են պատկանում՝

- 1) սահմանափակ թվով հատուկ կատեգորիայի հաճախորդների համար անհատականացված բանկային ծառայությունների մատուցումը (private banking),
- 2) առցանց բանկային գործարքները (հաշիվների հեռակառավարումը, on-line banking),
- 3) միջազգային թղթակցային բանկային հարաբերությունները,
- 4) հաճախորդների վարկավորումը, երբ տրամադրվող վարկերն ապահովված են լինում նույն հաստատությունում ներդրված ավանդով,
- 5) որևէ իրավաբանական անձի հետ փոխկապակցված ֆիզիկական անձի և մեկ այլ իրավաբանական անձի միջև կատարվող գործարքներ,
- 6) գործարքներ, որոնցում ներգրավված են օֆշորային երկրներում/տարածքներում գրանցված ընկերություններ,
- 7) ինտերնետային առաքում:

5. Հարկ է նշել, որ ցածր ռիսկային ապրանքը կարող է դասվել որպես բարձր ռիսկային, եթե հաճախորդը, որը ձեռք է բերելու այդ ապրանքը, ֆինանսական հաստատության կողմից դասվել է բարձր ռիսկային խմբում (օրինակ՝ քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձի կողմից ապահովագրավճարների իրականացումը):

Գլուխ 4. Ռիսկերի ենթադրվող մակարդակի որոշման վրա ազդող գործոնները

6. Ռիսկերի վրա հիմնված մոտեցման մեթոդաբանությունը կարող է հաշվի առնել ռիսկերի գործոններ, որոնք բնութագրական են առանձին հաճախորդի կամ գործարքի համար և կարող են ազդել դրանց գծով ռիսկերի ենթադրվող մակարդակի որոշման վրա: Այսինքն, այդ գործոնները կարող են ավելացնել կամ պակասեցնել որևէ հաճախորդին կամ գործարքին վերագրվող ռիսկը: Դրանց թվին են պատկանում.

- 1) հաճախորդի ինքնությամբ պայմանավորված՝ նրա ենթադրվող «նորմալ» և «ոչ նորմալ» վարքագիծը,
- 2) բանկային հաշվի նպատակը կամ գործարար հարաբերության տեսակը,
- 3) կոնկրետ հաճախորդի կողմից հաշվին ներդրվող միջոցների ծավալը կամ իրականացվող գործարքի գումարը,
- 4) կարգավորման, կառավարման կամ վերահսկողական համակարգը, որի ներքո գործում է հաճախորդ ֆինանսական հաստատությունը,
- 5) գործարար հարաբերության տևողությունը և կանոնակարգվածությունը,
- 6) երկրի հետ ծանոթ լինելու հանգամանքը, որը ներառում է տվյալ երկրի օրենքների, կանոնակարգերի և կանոնների իմացությունը,

- 7) միջնորդ իրավաբանական անձանց կամ կառույցների օգտագործումը, որոնք չունեն ակնհայտ տնտեսական նպատակ կամ այլ տրամաբանական հիմնավորում կամ անհարկիորեն բարդացնում են գործարքը/գործարար հարաբերությունը և հանգեցնում են թափանցիկության բացակայությանը,
- 8) և այլն:

Բաժին 2. Հաճախորդների պատշաճ ուսումնասիրություն, ռիսկերի վերլուծություն և վերահսկողություն

Գլուխ 1. Հաճախորդների պատշաճ ուսումնասիրություն

7. «Ճանաչիր քո հաճախորդին» սկզբունքի կիրառությունը ֆինանսական հաստատություններին հնարավորություն է տալիս ձևավորել խելամիտ համոզմունք առ այն, որ հաստատությունը տիրապետում է յուրաքանչյուր հաճախորդի ինքնության վերաբերյալ անհրաժեշտ տեղեկատվությանը, ինչպես նաև պատկերացում ունի այն գործարքների տեսակի վերաբերյալ, որոնք հաճախորդը կատարում է և/կամ հավանական է, որ կկատարի: Ֆինանսական հաստատություններին անհրաժեշտ է կիրառել հետևյալ ընթացակարգերը.

- 1) ժամանակին նույնականացնեն և ստուգեն յուրաքանչյուր հաճախորդի ինքնությունը,
- 2) ձեռնարկեն անհրաժեշտ միջոցառումներ՝ պարզելու իրական շահառուի առկայությունը, և առկայության դեպքում՝ նույնականացնեն և ստուգեն վերջինիս ինքնությունը,
- 3) եթե հաճախորդի կողմից հանդես է գալիս լիազորված անձ, ապա պարտավոր են նաև նույնականացնել այդ անձին, ստուգել նրա ինքնությունը և հաճախորդի անունից հանդես գալու նրա լիազորությունը,
- 4) ձեռք բերեն անհրաժեշտ տեղեկատվություն հաճախորդի նյութական վիճակը և առևտրային գործունեությունը, ներառյալ՝ գործարքների ակնկալվող շրջանակը և բնույթը հասկանալու համար:

8. Ֆինանսական հաստատությունների համար ելակետային է հանդիսանում հաճախորդի ռիսկերի գնահատումը՝ հաշվի առնելով ռիսկերի ակնկալվող մակարդակի վրա ազդեցություն ունեցող գործոնները վերջնական որոշումն ընդունելուց առաջ: Ֆինանսական հաստատությունների կողմից յուրաքանչյուր հաճախորդի նկատմամբ կիրառվող համապատասխան պատշաճ ուսումնասիրության մոտեցումները կարող են լինել հետևյալը՝

- 1) պատշաճ ուսումնասիրության ստանդարտ մոտեցում, որը կիրառվում է բոլոր հաճախորդների նկատմամբ,
- 2) ավելի մեղմ մոտեցում ցածր ռիսկային խմբերի նկատմամբ, օրինակ՝
 - ֆիզիկական անձանց նկատմամբ, որոնց միջոցների ձևավորման հիմնական աղբյուրն աշխատավարձն է, կենսաթոշակը կամ հայտնի աղբյուրից ստացվող սոցիալական նպաստը, երբ տվյալ գործարքի բնութագիրն էապես չի տարբերվում հաշվով սովորաբար կատարվող գործարքների բնութագրերից,
 - հաճախորդները, որոնց ինքնության և իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվությունը հանրորեն հասանելի է, և որոնց գործունեության նկատմամբ պետական մարմինների կողմից իրականացվում է վերահսկողություն,
 - առանձին գործարքների նկատմամբ, որոնց իրականացման համար պահանջվում են աննշան գումարով միջոցներ (օր.՝ կոմունալ վճարումները, ապահովագրավճարները և այլն),
- 3) առավել խիստ մոտեցում բարձր ռիսկային խմբերի նկատմամբ:

9. Ֆինանսական հաստատություններն անհրաժեշտ է ձեռնարկեն պատշաճ միջոցառումներ և իրականացնեն հսկողություն՝ նվազեցնելու այն հաճախորդների պոտենցիալ ՓԼ/ԱՖ ռիսկերը, որոնք տվյալ ֆինանսական հաստատության կողմից կիրառվող ռիսկերի վրա հիմնված մոտեցման արդյունքում ճանաչվել են որպես բարձր ռիսկային: Այդ միջոցառումները և հսկողությունը կարող են ներառել.

- 1) ֆինանսական հաստատության բարձր ռիսկային հաճախորդների և գործարքների վերաբերյալ իրազեկության բարձր աստիճանի ապահովումը,

- 2) «Ճանաչիր քո հաճախորդին» սկզբունքի խորացված աստիճանի կիրառությունը կամ խորացված պատշաճ ուսումնասիրությունը,
- 3) գործարքների խորացված մոնիտորինգը,
- 4) մշտական հսկողության խորացված աստիճանը և գործարար հարաբերությունների հաճախակի դիտանցումը/անընդհատ ուսումնասիրությունը:

Գլուխ 2. Ռիսկերի մակարդակի վերլուծությունը և վերահսկողությունը

10. Ֆինանսական հաստատություններում ռիսկերի վրա հիմնված մոտեցման արդյունավետ գործելու նախապայման է հանդիսանում հատուկ մեթոդաբանությունների մշակումն ու կիրարկումը, որը ենթադրում է կոնկրետ տվյալ տեսակի ռիսկերի տեսակները կառավարելու համար որոշակի վերլուծության և վերահսկողության համակարգերի ներդրումը: Նման մեթոդաբանություն կարող է հանդիսանալ հետևյալ հաջորդական քայլերի համախումբը.

- 1) դիտարկել ապրանքը/ծառայությունը, մատուցման ձևը, հաճախորդի տեսակը, գտնվելու վայրը,
 - 2) դիտարկել, թե արդյոք առկա ռիսկի գործոնները տվյալ գործարքը/գործարար հարաբերությունը փոխադրում են ավելի բարձր ռիսկային խումբ,
 - 3) բնորոշել տվյալ գործարքին/գործարար հարաբերությանը վերագրվող ռիսկը որպես ցածր, միջին կամ բարձր, որից ելնելով նախաձեռնել հետևյալ գործողությունները.
- ա. ցածր ռիսկի դեպքում կարող է կատարվել միայն նույնականացման և հասցեի ճշտման նվազագույն իրավական պահանջը,
- բ. միջին ռիսկի դեպքում անհրաժեշտ է, բացի նույնականացման և հասցեի ճշտման պահանջից, պարզել/ստուգել միջոցների ծագման աղբյուրը (անձնական հաշիվ և այլն),
- գ. բարձր ռիսկի դեպքում, բացի վերը նշված պահանջից, անհրաժեշտ է նաև պարզել, թե այդ միջոցները ինչպիսի գործունեության արդյունքում են ձևավորվել:

11. Ֆինանսական հաստատության կողմից իրականացվող դիտանցումները նույնպես պետք է կատարվեն համանման տրամաբանությամբ, այսինքն՝ ցածր ռիսկերի դեպքում դիտանցումներ չեն իրականացվում, միջին ռիսկերի դեպքում իրականացվում են սահմանափակ դիտանցումներ, իսկ բարձր ռիսկերի դեպքում՝ հաճախակի և խորացված դիտանցումներ: Նմանօրինակ մոտեցում կարող է կիրառվել նաև այլ ընթացակարգերում: Օրինակ՝ եթե հաճախորդը կամ պոտենցիալ հաճախորդը դասակարգվել է որպես ցածր ռիսկային, ապա նրա հետ գործարար հարաբերություն հաստատելիս անհրաժեշտ չէ ավագ ղեկավարության համաձայնությունը, ինչը պարտադիր է, օրինակ՝ քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձանց պարագայում: